

III. ÚS 688/10

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vladimíra Kůrky (soudce zpravodaje) a soudců Jana Musila a Vlasty Formánkové o ústavní stížnosti stěžovatele Z. S., zastoupeného JUDr. Milanem Bedrošem, advokátem se sídlem v Brně, Pekárenská 12, proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 20. 11. 2009, č. j. 11 Co 490/2009-660, a rozsudku Okresního soudu v Rokycanech ze dne 13. 3. 2009, č. j. 6 P 20/2004-622, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění:

Ve včas podané ústavní stížnosti, která i jinak splňuje náležitosti ústavní stížnosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákonem o Ústavním soudu"), stěžovatel navrhl, aby pro porušení čl. 96 odst. 1 Ústavy České republiky, čl. 3 bod 1, čl. 32 odst. 4, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listiny"), čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a čl. 6 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, Ústavní soud zrušil v záhlaví označená rozhodnutí obecných soudů, vydaná v občanskoprávním řízení, jehož byl účastníkem.

Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Okresního soudu v Rokycanech sp. zn. 6 P 20/2004 se podává následující.

Rozsudkem Okresního soudu v Rokycanech ze dne 25. 8. 2003, č. j. Nc 186/2002-112, byla nezletilá Anna (jedná se o pseudonym) svěřena do výchovy matky a stěžovateli (otci nezletilé) bylo uloženo platit na ni výživné.

Rozsudkem téhož okresního soudu ze dne 18. 5. 2006, č. j. 6 P 20/2004-460, ve znění doplňujícího rozsudku ze dne 12. 3. 2007, č. j. 6 P 20/2004-499, byla schválena dohoda rodičů nezletilé Anny, podle níž se nezletilá svěřuje do střídavé péče stěžovatele a její matky.

Nyní ústavní stížností napadeným rozsudkem Okresní soud v Rokycanech zamítl návrh stěžovatele o svěření nezletilé Anny do jeho výchovy, neboť neshledal, že by došlo k takové změně poměrů, pro kterou by byla změna výchovného prostředí namístě, a podrobně rozhodl proč. Za "kvalifikovanou" změnu nelze podle jeho názoru považovat "rozdílnou frekvenci každého z rodičů při provádění rehabilitačních cvičení s nezletilou", a jestliže již dříve bylo možné hodnotit vztahy nezletilé k rodičům jako "vyrovnané, autenticky a spontánně promítané do symetrické přítulnosti k otci i k matce", pak z výsledku nezletilé nevyplývalo, že by se její postoj (od poslední soudní úpravy) změnil; závěry vyšetření Mgr. V. a PhDr. F. (zpracované k žádosti otce) s projevem nezletilé o jejích představách o budoucnosti, jež učinila před soudem, nekorespondují. Soud dospěl k závěru, že není žádoucí, aby dosavadní střídavá výchova byla měněna, neboť i přes odlišné osobnosti rodičů dokážou oba zajistit pro dítě odpovídající a podnětné výchovné prostředí, v němž se pozitivně vyvíjí, přičemž má dobrý vztah k oběma; pro další sociální vývoj nezletilé je naopak žádoucí, aby byla účastna života jak v rodině, v níž má možnost bezprostředního kontaktu s polorodým sourozencem, tak i soužití matky s jejím dalším partnerem (manželem). Návrh stěžovatele na provedení výsledku PhDr. F. soud zamítl s tím, že psychologické vyšetření nezletilé, provedené (jím) bez účasti a vědomí její matky, "nemůže mít takovou vypovídací hodnotu, jako zpracovaný znalecký posudek, který vychází z vyšetření všech zúčastněných osob".

Krajský soud v Plzni rozsudkem ze dne 20. 11. 2009, č. j. 11 Co 17 490/2009-660, rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil, když ve shodě se soudem prvního stupně, jakož i s poukazem na právní závěry podávající se z rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/2000, dospěl rovněž k závěru, že v posuzované věci nenastala zákonem požadovaná změna poměrů, jež by jinou úpravu výchovy nezletilé odůvodňovala. K námitce stěžovatele, že je třeba vycházet z přání nezletilé, která jej jako rodiče upřednostňuje, soud uvedl, že současná preference sedmiletého dítěte - sama o sobě - takovým dostatečným podkladem pro změnu dosavadní úpravy není; mají-li oba rodiče (a to i přes jejich odlišné výchovné přístupy) předpoklady pro zajišťování výchovy nezletilé, a oběma náleží rodičovská zodpovědnost, pak její výkon nejlépe zajišťuje (v tomto případě) právě střídavá výchova, jež plně koresponduje i s právem dítěte na péči obou rodičů. Ve shodě se soudem prvního stupně též odvolací soud uzavřel, že sama okolnost horší spolupráce matky s nezletilou při léčebné rehabilitaci rozhodnou okolnost pro úsudek o změně poměrů nepředstavuje, a z podrobně rozvedených důvodů pak odmítl i námitku stěžovatele, že byl v řízení znevýhodněn, proběhl-li výslech nezletilé bez jeho přítomnosti, jen za účasti zástupce její matky.

V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že soud prvního stupně již dříve (v předchozím "sporu", jenž vyústil v uzavření dohody o střídavé péči) stranil matce nezletilé, čímž poškozoval jak zájmy nezletilé tak i zájmy jeho, a to i přesto, že nezletilá již několik let (od roku 2005) vyjadřuje svůj zájem žít u něj. I v tomto řízení obecné soudy porušily zásadu rovnosti účastníků, když postupovaly obdobně, a to jak zpochybňováním a nerespektováním přání a zájmu nezletilé žít s ním, tak tím, že neumožnily (zde soud prvního stupně) jeho právnímu zástupci zúčastnit se jejího výsledku. Za jednostranný pak stěžovatel považuje i pohled odvolacího soudu na svoji osobu, který v jeho hodnocení přejal "vykreslení ... osobní charakteristiky" ze znaleckého posudku vypracovaného v r. 2002 znalcem PhDr. P. P. Za "naprosto chybný" pak označuje stěžovatel závěr obecných soudů, že nenastala zákonem požadovaná změna poměrů; tou je naopak samotný požadavek nezletilé, aby žila s ním, jakož i okolnost, že matka

rodičovské povinnosti při péči o její zdraví a tělesný vývoj, které tento zákonný požadavek naplňují, zanedbávala. Ačkoli v řízení "jasně odkázal na významné důkazy", z nichž je toto přání nezletilé jednoznačně zřejmé, nejenže nebyly brány v úvahu, ale naopak (dříve vyslovený) názor nezletilý byl odvolacím soudem "zlehčován a bagatelizován"; též důkazy o tom, že matka nezletilé zanedbala své rodičovské povinnosti, když "s dcerou po dobu téměř dvou let neprováděla domácí cvičení", soudy podle jeho názoru "naprosto ignorovaly".

Podstatou ústavní stížnosti je především kritika z nesprávných, resp. neúplných skutkových zjištění, na jejichž základě obecné soudy v dané věci rozhodly.

Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen "zákon o Ústavním soudu"].

Jestliže ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutí vydanému v soudním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost; Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka a zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy, přičemž ústavněprávním požadavkem též je, aby soudy vydaná rozhodnutí byla řádně, srozumitelně a logicky odůvodněna.

Zákon o Ústavním soudu rozeznává jako zvláštní kategorii návrhů v ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) návrhy "zjevně neopodstatněné", čímž se v zájmu efektivity a hospodárnosti dává Ústavnímu soudu příležitost posoudit přijatelnost návrhu ještě předtím, než si otevře prostor pro jeho věcné posouzení. Předpokladem zde je objektivně založená způsobilost rozhodnout o "nepřijatelnosti" již na základě obsahu napadených rozhodnutí orgánů veřejné moci a argumentace, jež je proti nim uplatněna v ústavní stížnosti, jestliže prima facie nedosahuje ústavněprávní roviny (nemůže-li se, již ku své povaze a obsahu dotknout ústavně zaručených práv a svobod). V této fázi jde pak o specifický a relativně samostatný úsek řízení, jenž z povahy věci nemá ani charakter řízení kontradiktorního.

To je významné potud, že tak je tomu v dané věci.

Na první pohled je totiž zřejmé, že oponentura stěžovatele nemá dispozici otevřít relevantní spor ani o podústavní správnost napadených rozhodnutí, tím spíše o "správnost" hodnocenou z pohledu ústavněprávního (zejména má-li stěžovatel na zřeteli - v podstatě - než argument nedostatků spravedlivého procesu). Jednoduše řečeno, nic z toho, co stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, nejenže nemá ústavněprávně relevantní reflex, ale i opodstatněně neobstálo ani před obecnými soudy.

Ohledně hodnocení obecnými soudy provedených důkazů, je potřebné připomenout, že Ústavní soud - vzhledem k výše podanému vymezení svého postavení vůči soudům obecným - není zásadně oprávněn do tohoto procesu před obecnými soudy zasahovat, a to i kdyby mohl mít za to, že přílehavější by bylo hodnocení jiné. Důvodem k jeho zásahu je až stav, kdy obecné soudy očividně a neodůvodněně vybočily ze zákonných standardů dokazování (§ 120 o. s. ř. a násl.), nebo jestliže hodnocení důkazů a tomu přijaté skutkové závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu či logického excessu (vnitřního rozporu), případně jsou založeny na dokazování zcela neúplném, resp. zjevně nedostatečném (srov. kupř. rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech sp. zn. III. ÚS 84/94, III. ÚS 166/95, II. ÚS 182/02, II. ÚS 539/02, I. ÚS 585/04 a další). Až v těchto případech pak lze dospět k závěru, že obecnými soudy uskutečněný proces dokazování, hodnocení důkazů a opatrování skutkového základu pro rozhodnutí vybočuje ze zásad spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy) a teprve tehdy lze mít za to, že bylo dosaženo ústavněprávní roviny problému.

V mezích takto limitovaného přezkumu Ústavní soud v postupu obecných soudů porušení ústavních práv a svobod stěžovatele neshledal.

Co do právního východiska je třeba zdůraznit, že obecné soudy - zcela správně - se zabývaly především otázkou, zda je splněna rozhodná podmínka změny poměrů, a - což je třeba zvláště zdůraznit - i její způsobilost ovlivnit původní rozhodnutí o výkonu rodičovských práv a povinností, jak má na mysli ustanovení § 28 zákona o rodině, k čemuž se vyjádřil Ústavní soud v usnesení sp. zn. IV. ÚS 14/2000, publikovaném ve Sbírce nálezů a usnesení sv. 17. U. 5. str. 367, na které odkazovaly i obecné soudy.

I v nyní projednávané věci Ústavní soud neshledává žádného důvodu se od tam vysloveného názoru jakkoliv odchýlit; je přitom zjevné, že právě z těchto hledisek obecné soudy při svém rozhodování vycházely.

V posuzované věci je nutno uvést, že obecné soudy - s ohledem na požadavek stálosti výchovného prostředí, zájem dítěte, jakož i řádnou výchovu nezletilé - adekvátně uzavřely, že v řízení nebyly prokázány okolnosti, jež by stěžovatelem požadovanou změnu výchovných poměrů odůvodňovaly.

Není zde důvod k závěru, že obecné soudy pochybily - v podobě zjevného, resp. extrémního vybočení ze zákonných zásad - při provádění dokazování a při hodnocení důkazů; naopak soudy přijaté skutkové závěry o tom, že ku "kvalifikované změně poměrů" nedošlo, mají věcné i logické zakotvení v

provedených důkazech, a není důvod nesdílet úsudek, že tvořily dostatečný podklad pro rozhodnutí ve věci.

Je namístě současně zdůraznit, že stěžovatelem dovolávaná práva dítěte zakotvená v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte a čl. 6 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí bez dalšího náleží pouze dětem a nikoliv rodičům (srov. sp. zn. II. ÚS 393/05, II. ÚS 1818/07); nelze však vyloučit, aby se jich stěžovatel dovolal v souvislosti s námitkou zásahu do (vlastního) práva na spravedlivý proces v řízení, jehož byl sám účastníkem. To je možné vztáhnout i k výhradě, že nebyl do jeho výsledku dostatečně zakomponován názor nezletilé k otázce jejího přání žít s otcem, stejně jako ku stěžovatelově kritice postupů soudů při jeho zjišťování.

Právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, § 31 odst. 3 zákona o rodině), mu poskytuje možnost, aby v řízení projevilo své stanovisko k otázkám, jež se ho bezprostředně dotýkají, a to buď přímo anebo prostřednictvím svého zástupce, případně prostřednictvím příslušného, zákonem zřízeného, orgánu. Nelze však přehlédnout, že konečné hodnocení (posouzení) zájmů nezletilého dítěte přísluší obecnému soudu, v jehož dispozici je i případný korektiv představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, případně, resp. obecně prospěšné, a co nikoli; proto k názoru nezletilého dítěte soud přihlíží, a to s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 707/04, sp. zn. IV. ÚS 288/04, sp. zn. III. ÚS 2150/07).

V dané věci nebyla nezletilá Anna v řízení před soudem prvního stupně v právu vyjádřit se k otázce výchovného prostředí nikterak omezena, a byla též i procesně vyslechnuta (byť za účasti pouze zástupce matky nezletilé); obecné soudy pak byly povolány k tomu, aby její výpověď hodnotily, a to nikoli izolovaně, nýbrž ve spojitosti s ostatními důkazními prameny, zejména podanými znaleckými posudky, tak, aby bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy ve smyslu čl. 8 Úmluvy mezi zájmy nezletilé na straně jedné a jejích rodičů na straně druhé. Ani z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte nelze dovodit, že by názor dítěte, o kterém je v soudním řízení rozhodováno, byl pro soud zavazující a že by se nemohl od něj odchýlit; v opačném případě by totiž bylo jakékoliv soudní řízení nadbytečné, neboť by postačovalo, aby se všechny dotčené osoby a orgány názor dítěte "dozvěděly", a z něj pak ve své činnosti nadále vycházely (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 1818/07, sp. zn. III. ÚS 2150/07).

Stejně jako v předchozím proto i zde (ve vztahu k této dílčí skutkové, resp. procesní námitce stěžovatele) platí, že v mezích ústavněprávních požadavků, jak byly výše vyloženy, nepředstavuje námitku, jež by nutně musela vést k tomu, aby Ústavní soud zasáhl.

Ústavní stížností stěžovatel pokračuje v polemice s obecnými soudy na úrovni jimi aplikovaného práva, a to především uplatněním námitky, jež jim adresoval již dříve (zejména obsaženým v odvolání), a od Ústavního soudu nepřipadně očekává, že jejich závěry podrobí dalšímu instančnímu přezkumu; bylo však již řečeno, že takové postavení Ústavnímu soudu nepřislouší.

Rozumnou oporu nemá ani představa, že by v procesních postupech a právním posouzení věci obecnými soudy byl zahrnut prvek libovůle, excesu nebo nepředvídatelnosti, včetně toho, jež stěžovatel spojoval s údajným "straněním" procesní protistraně. To přirozeně není dáno již tím, že stěžovatelovu návrhu nebylo vyhověno, resp. že výsledek řízení pro sebe nepokládá za příznivý.

Na podkladě řečeného je namístě uzavřít, že podmínky, za kterých soudy provedené řízení a jeho výsledek překračuje hranice ústavnosti, tudíž splněny nejsou; nelze dovodit ani excesivní odklon od výkladových nebo procesních standardů obecných soudů ani od zásad ústavnosti, traktovaných v judikatuře Ústavního soudu. Stěžovateli se zásah do ústavně zaručených základních práv nebo svobod doložit nezdařilo, a tento závěr, jak se podává z řečeného, lze mít za zřejmý. Tím je výše předznačené hodnocení ústavní stížnosti jako návrhu zjevně neopodstatněného odůvodněn.

Ústavní soud proto ústavní stížnost stěžovatele podle zmíněného ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu v senátu (bez jednání) usnesením odmítl.

Poučení: Proti usnesení Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 15. dubna 2010

Vladimír Kůrka v. r.

předseda senátu

Ústavní soud České republiky, Joštova 8, Brno, Česká republika